

# Wat is de belangrijkste taak van de school?

## John Henry Newman over kennis bijbrengen en de vorming van de geest

Cornée Ferreira

Dit materiaal is onderdeel van het compendium christelijk leraarschap dat samengesteld is door het lectoraat Christelijk leraarschap van Driestar hogeschool. Zie ook [www.christelijkleraarschap.nl](http://www.christelijkleraarschap.nl).

<b>Samenvatting</b>	Dit artikel geeft Newman's visie op de relatie tussen geloof en vakinhoud. Newman spreekt over universele kennis (niet het verkrijgen van alle kennis, maar goed omgaan met kennis) en het vormen van de geest. Met reflectievragen.
<b>Bronvermelding</b>	Ferreira, C. (2012) Wat is de belangrijkste taak van de school. In Vitale idealen, voorbeeldige praktijken (pp. 67-83) Buijten & Schipperheijn Amsterdam.
<b>Thema *</b>	Inspiratiebronnen
<b>Gebruik **</b>	Hoofd
<b>Plaatsingsdatum</b>	2012
<b>Gerelateerde artikelen</b>	n.v.t.
<b>Trefwoorden</b>	Victoriaans, universele kennis, liberaal onderwijs

\* In het compendium wordt al het materiaal verdeeld over de acht thema's van christelijk leraarschap: *onderwijs, inspiratiebronnen, leraar, leerling, leerstof, didactiek, schoolteam, leidinggevenden*.

\*\* Het materiaal kan gebruikt worden als onderbouwing en visievorming (*hoofd*), bezinning en reflectie (*hart*) of biedt concrete handreikingen en voorbeelden (*handen*).



## Hoofdstuk 5

# Wat is de belangrijkste taak van de school?

## John Henry Newman over kennis bijbrengen en de vorming van de geest

Cornée Ferreira

---

John Henry Newman, een rooms-katholieke priester uit de negentiende eeuw, is vooral bekend als theoloog en vanwege het feit dat hij overging van de Anglicaanse naar de Rooms-Katholieke Kerk. En verder wordt zijn boek *The Idea of a University* met daarin zijn ideeën over universitair onderwijs erg veel geciteerd. J. Pelikan (1992:3) schrijft: ‘Tenminste twee boeken van belangrijke negentiende-eeuwse Engelsen zouden deel uit moeten maken van de canon voor iedereen die nadenkt over onderwijs, hetzij binnen of buiten de universiteit. Het eerste boek is geschreven door een vrouw, het tweede door een man: George Eliot’s *Middlemarch* en John Henry Newmans *Idea of a University*.’ En J.M. Cameron (in Ker, 1976:V) stelt: ‘Het moderne denken over universitair onderwijs is een reeks voetnoten bij Newmans lezingen en essays.’ Een derde citaat komt van S. Gilley (1990:292): ‘Zijn klassieker *The Idea of a University* is één van de twee boeken over onderwijs die bewaard moeten blijven. De rest kan zonder verlies voor de mensheid vernietigd worden.’

Iedereen die dit leest, zal zich afvragen: wie was John Henry Newman? En hoe kan het dat een rooms-katholieke priester zo’n belangrijke rol speelde in het denken over onderwijs? Het zal blijken dat Newman een prikkelende visie op het onderwijs had. Hij verdedigde in een aantal toespraken zijn mening dat het in het onderwijs niet gaat om het aanleren van kennis, maar dat het veel belangrijker is dat een school of universiteit jonge mensen bij elkaar brengt. Als die groep jonge mensen met elkaar in gesprek komt, zegt Newman, worden ze beter gevormd en ontwikkeld dan wanneer er een strak onderwijssysteem is. Het gaat niet om het vergroten van de kennis, maar om het vormen van de geest. De leraar moet daarom niet alleen lesgeven, maar ook een persoonlijke rol spelen in het leven van zijn studenten.

In dit hoofdstuk gaan we in op de vragen van Newman: wat is de belangrijkste taak van een school: onderwijs geven of een groep mensen bij elkaar brengen? Gaat het om kennis bijbrengen of om het vormen van de geest? En welke rol speelt de leraar daarbij?

## Het leven van John Henry Newman: kerk en universiteit

### *Victoriaans Engeland*

John Henry Newman werd geboren in Londen op 21 februari 1801 en stierf in Birmingham op 11 augustus 1890. Hij leefde en werkte dus in de victoriaanse tijd. Het begin van die periode ligt tussen 1832 en 1837 en het eind bij de dood van koningin Victoria in 1901.

Het woord ‘victoriaans’ wordt vaak gebruikt als synoniem voor ‘preuts’, ‘kuis’, ‘ouderwets’ of ‘vroom’. De victoriaanse levenshouding wordt geassocieerd met een puriteinse houding en keurig gedrag. Het was inderdaad zo dat de leden van de victoriaanse middenklasse bepaalde normen en waarden met elkaar deelden. Maar deze woorden geven geen goed beeld van wat de victoriaanse tijd eigenlijk was, namelijk een tweede Engelse renaissance. Er was veel interesse voor de klassieke oudheid en de klassieke werken. De welvaart nam toe, de cultuur bloeide en Engeland werd steeds machtiger. Ook religie speelde een belangrijke rol in victoriaans Engeland. G.K. Chesterton (in Newsome, 1993:ix-x) gebruikt een bijzondere paradox om dit uit te leggen: ‘De belangrijkste gebeurtenis in de Engelse geschiedenis vond plaats in Frankrijk.’ Hij bedoelde hiermee de Franse Revolutie, die een grote invloed had op de schrijvers en intellectuelen in het negentiende eeuwse Engeland. De Franse Revolutie had laten zien wat er met een land kon gebeuren als de rede tot godin werd verheven en de gevestigde orde, inclusief de kerk, omvergegooid werd.

In Engeland reageerde men hier op twee manieren op. Een relatief kleine groep wilde de maatschappij hervormen om te voorkomen dat dergelijke gebeurtenissen in Engeland zouden plaatsvinden. Maar het merendeel reageerde tegenovergesteld. Men werd nog conservatiever en legde nog sterker de nadruk op traditionele normen en waarden. Deze ontwikkelingen zorgden ervoor dat de maatschappij instabiel werd, en dat had ook zijn weerslag op de religie. Het christendom werd in deze tijd kritisch bevraagd en geloof was aan het einde van de negentiende eeuw lang niet meer zo vanzelfsprekend als aan het begin. Newman maakte deze ontwikkeling mee en zei (in Newsome, 1993:xiii) hierover: ‘Het kwaad van de onverschilligheid over de christelijke waarheid lijkt onbeperkt verspreid te zijn.’

### *Vernieuwingen*

In de victoriaanse tijd waren er tegelijkertijd vernieuwingen en veranderingen op allerlei gebieden: levensstijl, ideologie, politiek en maatschappij. De aristocratie kreeg bijvoorbeeld minder macht en er kwam meer vrije handel. Het was de eeuw van Charles Darwin (evolutie), Karl Marx (communisme) en Sigmund Freud. Van schrijvers en dichters als Charles Dickens, Matthew Arnold, T.H. Huxley, George Eliot, Thomas Hardy en Bernard Shaw. En van beroemde minister-presidenten zoals Peel, Gladstone en Disraeli. Tijdens de victoriaanse eeuw ontstonden moderne bewegingen zoals democratie, feminisme, arbeidersbewegingen, socialisme en marxisme. Het was een eeuw met moderne problemen (ontstaan door de industriële revolutie), maar ook met moderne oplossingen (zoals wettelijke hervormingen).

Wat victoriaans echt victoriaans maakte was het gevoel van sociale verantwoordelijkheid. Deze basishouding was het grootste verschil met de periode van de romantiek (1760-1837). Alfred Tennyson, een dichter, ging naar Spanje tijdens de Spaanse vrijheidsoorlog (1830) om de opstandelingen te helpen. Hij vond dat het belangrijk was om ook de armen te onderwijzen en was tevens een voorstander van hoger onderwijs voor vrouwen. Matthew Arnold weigerde om zijn gedicht '*Empedocles op Etna*', waarin de Griekse filosoof in de vulkaan springt, te herdrukken, omdat het een slecht voorbeeld zou kunnen zijn. Hij bekritiseerde bisschop Colenso omdat deze wiskundige onjuistheden in de Bijbel had ontdekt. Niet omdat de bisschop geen gelijk had, maar omdat het voor een bisschop onverantwoordelijk was dit soort dingen in het openbaar te verkondigen. In deze victoriaanse tijd groeide John Henry Newman op en kreeg hij zijn opleiding.

### *De Plato van Oxford*

Newman was geboren in Londen in 1801 als oudste van zes kinderen. Zijn familie was evangelicaal, iets wat veel invloed had op zijn vroege religieuze ontwikkeling. Toen hij zestien was, ging hij naar de universiteit van Oxford en kreeg een beurs voor één van de colleges daar, Trinity College. Na zijn afstuderen ging hij werken als *fellow* en *tutor* aan Oriël College. Oriël was een belangrijk college; onder wetenschappers stond het hoog in aanzien. In deze periode van zijn leven dacht Newman veel na over zijn geloof en ontwikkelde hij het evangelicalisme waar hij bekend mee geworden is. Verschillende vrienden hadden een belangrijke invloed op die ontwikkeling. R. Whately benadrukte dat de kerk door God is ingesteld, en Hawkins leerde hem de waarde van traditie. E.B. Pusey, J. Keble en R.H. Froude beïnvloedden hem op het punt van liturgische rituelen in de kerk.

In 1928 werd Edward Hawkins het hoofd van Oriël College. Eerst steun-

de Newman hem, maar al snel bleek dat de twee het niet eens werden over belangrijke zaken. Newman dacht bijvoorbeeld heel anders over de verantwoordelijkheden van een tutor op het college. Hij vond dat een tutor niet alleen academische, maar ook geestelijke plichten had. De studenten die aan hem toevertrouwd waren, kwamen regelmatig bij Newman en hij beschouwde dit als een goede mogelijkheid om hen te helpen bij hun geestelijke ontwikkeling. Newman vond zelfs dat seculier onderwijs zo ingevuld kan worden dat het pastorale zorg wordt.

Hawkins was het hier helemaal niet mee eens. Hij was van mening dat de relatie tussen een tutor en een student strikt academisch moest zijn. Toen Newman tegen deze visie protesteerde, zorgde Hawkins ervoor dat hij geen nieuwe studenten meer toegewezen kreeg. Hiermee dwong hij Newman zijn taak neer te leggen, wat hij in 1832 ook daadwerkelijk deed. Dat was het einde van zijn tijd in het universitair onderwijs, maar niet het einde van zijn werk in Oxford. Newman bleef nog een paar jaar actief op zowel academisch als pastoraal gebied en werkte in verschillende kerken zoals St. Clements en St. Mary's. In die laatste kerk had hij een kantoor waar hij in deze periode honderden mensen ontving: studenten, medewerkers van de universiteit en inwoners van de stad. Hij trok hen aan met zijn prediking, die doordacht en ernstig was. Zijn vriend Bianco White sprak hem daarom ook aan als zijn 'Oxford Plato'.

#### *De overstap naar de Rooms-Katholieke Kerk*

In 1932 reisde Newman met zijn vriend Hurrell Froude naar het Europese vasteland. Froude was ziek en men geloofde dat het Zuid-Europese klimaat goed voor hem zou zijn. Nadat Froude terug naar huis was gegaan, reisde Newman door naar Sicilië. Daar kreeg hij een onbekende ziekte, waar hij bijna aan stierf. Tijdens deze periode werd hij zich steeds meer bewust van Gods roeping om in Engeland te werken. Op de terugreis naar Engeland schreef hij het lied '*Lead, Kindly Light*', waarin dat roepingsbesef doorklinkt. Op 9 juli 1933 kwam Newman thuis en op zondag 14 juli van dat jaar preekte Newmans vriend John Keble in Oxford. Deze preek over de "afvalligheid van het volk" werd alom beschouwd als het begin van de *Oxford Movement*, de Oxford Beweging, die het einde zou betekenen van Newmans plaats in de Anglicaanse Kerk. Volgens de schrijver Richard William Church werd Keble gezien als de inspirator van de Oxford Movement; Froude gaf het impuls, en het was vooral Newman die het werk verzette.

In Oxford begon hij samen met Froude, Keble en een aantal anderen aan de publicatie van een reeks pamfletten die ze de *Tracts for the Times* noemden. Het was een uiting van een bredere beweging, de zogenaamde *Tractarian*

*Movement*' (de andere benaming van de *Oxford Movement*). Samen publiceerden ze negentig pamfletten, wisselend in lengte. Sommige bevatten enkele pagina's, anderen waren zo dik als een boek. De meest bekende en de meest controversiële van de pamfletten is 'Tract 90', het negentigste pamflet. In dit pamflet gaat Newman verder in op twaalf van de 39 leerstellingen van de Anglicaanse Kerk. De 39 artikelen en het *Book of Common Prayer* bevatten samen de leer en de liturgie van de Anglicaanse Kerk. Newman legt twaalf van deze artikelen zo uit dat het niet in tegenspraak is met de theologie (de leer) van de Rooms-Katholieke Kerk. Het kwam erop neer dat de kerkelijke identiteit van de Anglicaanse Kerk eerder rooms-katholiek dan protestants zou zijn. Universiteiten en bisschoppen van de kerk waren het hier absoluut niet mee eens en verwierpen het traktaat.

Er volgden een paar roerige jaren. Newman had buitengewoon veel invloed in Oxford, maar de Tractarian Movement werd door de universiteit en de Anglicaanse Kerk officieel in de ban gedaan. Daarop nam Newman in 1843 ontslag bij St. Mary's en vertrok uit Oxford. Twee jaar later trad hij toe tot de Rooms-Katholieke Kerk en studeerde een aantal jaren in Rome. Daar werd hij ook gewijd tot rooms-katholiek priester, waarna hij terugkeerde naar Engeland. In 1848 stichtte hij het Oratory van St. Philip Neri in Birmingham, een leefgemeenschap van rooms-katholieke priesters en lekenbroeders.

Toen Charles Kingsley, een Anglicaans geestelijke, zijn werk en opvattingen in twijfel trok, schreef Newman een van zijn bekendste boeken: de *Apologia Pro Vita Sua*. Daarin beschreef hij de ontwikkeling van zijn religieuze denkbeelden en rechtvaardigde hij zijn overstap naar de Rooms-Katholieke Kerk. Dit boek is Newmans "geestelijke autobiografie".

#### *Een rooms-katholieke universiteit*

Aan het einde van de jaren 1840 sprak paus Pius IX de hoop uit dat er in Ierland een rooms-katholieke universiteit gevestigd zou worden. Paul Cullen, de aartsbisschop van Armagh in Ierland en latere aartsbisschop van Dublin, zette zich in om dat idee te realiseren. In april 1851 kreeg Newman een brief van Cullen waarin deze om zijn hulp vroeg bij het stichten van een universiteit in Dublin. Newman was inmiddels een publiek persoon en stond hoog in aanzien als bekeerling tot het rooms-katholicisme. Cullen wilde niet alleen advies van Newman, maar vond dat ook een paar lezingen over onderwijs zeer welkom waren. In juli 1851 vroeg Cullen aan Newman of hij rector van de nieuwe universiteit wilde worden. Newman stemde in, want hij beschouwde het als zijn taak om de rooms-katholieke jeugd op te leiden en toe te rusten om hun plaats in de maatschappij in te nemen. De opening van



Als rector van de Katholieke Universiteit van Ierland woonde Newman in House Dublin.

deze universiteit moest echter wachten tot november 1854, toen de eerste twintig studenten eindelijk arriveerden.

Newmans poging om een rooms-katholieke universiteit te stichten was geen onverdeeld succes. Dit komt gedeeltelijk door Newman zelf. Hij wist vrijwel niets over de lokale situatie van de Ieren en was niet erg goed in het omgaan met de administratie van de universiteit. Newman had grote idealen, maar de omstandigheden waaronder hij werkte, zorgden ervoor dat de uitvoering hiervan eigenlijk onmogelijk was. Op cruciale momenten kreeg hij niet de juiste steun van Cullen en de kerk, ook al was het Cullen geweest die hem gevraagd had de universiteit te stichten. Cullen antwoordde niet op brieven en hield de regie over de universiteit stevig in eigen handen. Newman schreef hierover: ‘Hij heeft nooit iets gedaan, behalve dan mijn brieven verkreukeld en verbrand, en geen antwoord gegeven.’ De aartsbisschop had hem om religieus onderwijs gevraagd en had geen oog voor



Newmans visie, namelijk dat voor een universiteit academische vrijheid noodzakelijk is.

Newman en Cullen hadden beiden verschillende ideeën over het doel van de nieuwe universiteit. Terwijl Newman een universiteit wilde voor alle Engelssprekende rooms-katholieken, hadden sommige Ierse bisschoppen een Ierse universiteit voor ogen voor alle Ierse jeugd. In die tijd was het voor rooms-katholieken niet mogelijk om in Oxford of Cambridge te studeren omdat studenten de Negenendertig Artikelen moesten ondertekenen – en dat verbood de Rooms-Katholieke Kerk aan haar gelovigen. Newman wilde daarom van de nieuwe universiteit een ‘rooms-katholiek Oxford’ maken.

In Rome klaagde Cullen over Newman en hij beschuldigde hem ervan ineffectief en onoplettend te zijn. Ook sprak hij over een gebrek aan discipline en verwierp hij Newmans wens om de leken een belangrijke plaats te geven aan de universiteit. Deze gevoelens werden nog versterkt door een conflict in de Rooms-Katholieke Kerk waar Newmans Oratory bij betrokken was. Cullen wilde dat Newman naar Dublin kwam, het Oratory wilde hem in Birmingham hebben, en de paus wilde dat hij op beide plaatsen tegelijk was. Newman voelde zich verscheurd tussen deze verantwoordelijkheden en nam na vier jaar in 1857 gedesillusioneerd ontslag.

In 1878 stierf paus Pius IX. Een jaar later maakte zijn opvolger, paus Leo XIII, Newman kardinaal in de Rooms-Katholieke Kerk als dank voor zijn inspanningen voor de kerk in Engeland. In 1890 stierf Newman in Birmingham. Hij had precies de helft van zijn leven bij de Anglicaanse Kerk en de andere helft bij de Rooms-Katholieke Kerk gehoord. Zijn zaligverklaring werd officieel uitgesproken door paus Benedictus XVI op 19 september 2010.

### ***Twee soorten universiteiten***

*‘Stelt u zich voor dat er twee verschillende soorten universiteiten bestaan. De ene universiteit heeft geen internaat of persoonlijk toezicht van tutoren. Iedereen die de examens in een groot aantal vakken haalt, krijgt bij deze universiteit een diploma. De andere universiteit heeft geen professoren of tentamens. Het enige wat deze universiteit doet, is een groep jonge mensen voor drie of vier jaar bij elkaar brengen. Daarna zijn ze vrij om te gaan; de Universiteit van Oxford deed dat een jaar of zestig geleden ook.*

*Welke van deze twee universiteiten zou ik als beste universiteit kiezen? Het gaat mij hier niet om een morele keuze. Natuurlijk is het goed dat jongemannen verplicht studeren en is luiheid niet goed. Maar moet ik kiezen welke van de twee universiteiten de hersens het beste traint en vormt en de geest oefent en*

verruimt, welke universiteit mannen wegstuurt die klaar zijn voor hun taak in de wereld, welke universiteit mannen voortbrengt die later geëerd zullen worden? Dan kies ik zonder aarzelen voor de universiteit die eigenlijk niets doet, eerder dan voor de universiteit die studenten kennis laat maken met iedere bestaande wetenschap. Het klinkt misschien raar, maar ik kijk voor mijn keuze vooral naar de invloed van de universiteiten in Engeland in de afgelopen eeuw. Ik denk dat de scholen van tegenwoordig met hun moderne onderwijsstelsel vooral een generatie onnadenkende en ongeoefende mensen voortbrengt. Het is waar dat hier de meningen over verschillen. De scholen en universiteiten van vroeger deden niet veel meer dan jongens en later jongemannen bij elkaar brengen. Ze hadden inderdaad niet zoveel regels, er was niet echt een duidelijk christendom en ze hadden een wereldse manier van doen. Toch hebben ze veel helden en staatslieden voortgebracht, schrijvers en filosofen, eerlijke en wijze mannen. Van deze scholen en universiteiten kwamen ijverige mannen, met veel kennis en talenten, met een gezond oordeel en een ontwikkelde smaak. Deze mannen hebben Engeland gemaakt tot wat het is; ze kunnen de aarde besturen en zijn de baas over Katholieken.

Het is de vraag hoe we dit kunnen verklaren. Ik denk dat het hierdoor komt. Komen er een heleboel jonge mensen bij elkaar die weetgierig, openhartig, sympathiek en oplettend zijn? Dan zullen ze altijd van elkaar leren, al is er ook niemand om les te geven.'

...

'Studenten zichzelf laten trainen en opleiden is in alle gevallen een goede zaak. Het is veel beter dan een onderwijsstelsel dat zoveel belooft, maar in de praktijk haast niets doet voor de geest. Sluit de poorten van uw universiteit voor de jongeman die alleen maar geleerdheid zoekt. Dwing hem om te gaan vertrouwen op het denken van zijn eigen geest; hij zal er alleen maar beter van worden als hij uw universiteit niet binnenkomt. Uit het moderne onderwijsstelsel komen vooral mensen die niet zonder het toezicht van hun leermeesters kunnen. Als ze aan zichzelf zijn overgelaten, zullen ze gaan luiëren.'

Uit: Toespraak VI 'Knowledge Viewed in Relation to Learning' (paragraaf 9 en 10)

## John Henry Newman over onderwijs

*The Idea of a University* hoorde volgens Newman zelf tot zijn vijf belangrijkste werken, en ook door veel anderen wordt het boek als een standaardwerk in het denken over onderwijs gezien. Maar als rector van de universiteit was Newman helemaal niet erg succesvol en hij kon zijn positie niet lang volhou-

den. Waarom zijn tekst toch zoveel invloed heeft gekregen, is de vraag die hier aan de orde komt.

*The Idea of a University* bestaat uit negen toespraken. Newman schreef ze als publieke redevoeringen toen hij rector van de Rooms-Katholieke Universiteit in Dublin was. Hoewel Newmans werk in Ierland en de stichting van een rooms-katholieke universiteit geen onverdeeld succes was, was het ook geen totale mislukking. Tot de resultaten van zijn werk in Ierland hoorden de essays, lezingen en pamfletten die samen *The Idea of a University* vormen. De inhoud is gericht op de situatie van Newmans tijd, met zijn eigen problemen en uitdagingen.

#### *De inhoud van de negen toespraken*

Sommige mensen in de omgeving van Newman vonden dat hij de Rooms-Katholieke Kerk het beste kon dienen door de Anglicaanse Kerk te bekritisseren. Dat was echter niet Newmans doel. Hij was vooral geïnteresseerd in de vraag hoe de Rooms-Katholieke Kerk zo goed mogelijk gevormd kon worden, en zijns inziens was dat door de rooms-katholieke gelovigen te onderwijzen. Door onderwijs kon de kerk weer vitaal en krachtig worden. Newman zag zichzelf ook vooral als een onderwijsdeskundige.

De titel van Newmans boek, *The Idea of a University*, wordt in het voorwoord uitgelegd. Het ideaal waar een universiteit aan moet beantwoorden is volgens Newman een intellectuele zaak, en geen morele. Zijn doel is om kennis te verbreiden. In zijn eerste toespraak legt hij aan zijn rooms-katholieke luisteraars uit dat zijn Anglicaanse opleiding in Oxford een goede basis was voor de taak die voor hem lag. In zijn tweede en derde toespraak ging hij verder met beargumenteren waarom een rooms-katholieke universiteit best een voorbeeld kan nemen aan het protestantisme. Toespraak twee ging over de plaats van religie, over de plaats die de theologie binnen de wetenschappen inneemt. Newman pleitte voor het inpassen van theologie in het onderwijsprogramma van de universiteit, dit in tegenstelling tot wat veel andere universiteiten in zijn tijd deden. In de tweede en derde toespraak stelde Newman dat een universiteit zoveel mogelijk kennis moet aanbieden en ook theologie is een onderdeel van die kennis. Toespraken vijf tot zeven gingen over de aard van de universiteit. Newman waardeerde de ervaring die studenten aan een universiteit opdoen en was voorstander van liberaal onderwijs.

#### *Waarom een rooms-katholieke universiteit?*

Het eerste onderwerp waar Newman over sprak was de noodzaak van een rooms-katholieke universiteit. Voor zijn luisteraars was dit ook het belangrijkste onderwerp, hoewel ons dat misschien zal verbazen. In Ierland was

geen rooms-katholieke universiteit en de enige religieuze universiteit was het Anglicaanse Trinity College. De steden Cork en Galway hadden ook onderwijsinstellingen, maar die waren religieus neutraal. De Rooms-Katholieke Kerk beschouwde ze daarom als een gevaar voor het geloof van rooms-katholieke studenten. Toen Sir Robert Peel plannen maakte om een nieuwe universiteit op te richten, de Queen's University of Ireland, verbood de Rooms-Katholieke Kerk haar leden daaraan mee te doen. De Queen's University zou namelijk niet verbonden zijn aan een kerkelijke denominatie en de kerk beschouwde dergelijke universiteiten als 'gemengd onderwijs'. Rooms-katholieken en niet rooms-katholieken zouden daar gemixt worden, en dat was iets wat de kerk niet wilde.

Niet alleen in Ierland, maar ook in victoriaans Engeland was openbaar onderwijs een punt van discussie. Sommigen vonden dat wetenschap en God gescheiden moesten worden. Maar de Ierse rooms-katholieke geestelijken die naar Newmans toespraken luisterden, waren eigenlijk wel tevreden met gemengde religieuze instellingen. De faculteiten en de studenten konden daar gewoon samenwerken zonder te spreken over geloof en religie. En ook sommige Ierse bisschoppen zagen geen kwaad in neutrale colleges. Daarom zag Newman het als zijn taak om zijn toehoorders ervan te overtuigen dat theologisch onderwijs noodzakelijk was, en daarmee een rooms-katholieke universiteit.

Newman wilde de rooms-katholieke jeugd onderwijzen en hen helpen hun intellect te vormen. Voor hem was het belangrijk dat vanuit een rooms-katholiek standpunt te doen, omdat een student alleen dan op een goede manier over God leerde denken. Hij wilde studenten helpen om hun denken de goede richting op te sturen. Ook benadrukte hij het belang van theologie als wetenschap en hij vond dat een universiteit alle wetenschappen moest aanbieden. Universiteiten zonder de studie theologie vond hij geen goede universiteiten, omdat ze een onderdeel van de algemene kennis misten.

#### *Het belangrijkste doel van de universiteit*

Hoe Newman dacht over een universiteit heeft hij in zijn toespraken zelf uitgelegd: *'Het is een plaats waar onderwezen wordt in algemene kennis. Dat betekent enerzijds dat het om een intellectuele zaak gaat, en geen morele; en anderzijds dat het om de verspreiding van kennis gaat en niet zozeer om de vooruitgang. Als het om wetenschappelijke en filosofische ontdekkingen gaat, zie ik niet in waarom een universiteit studenten moet hebben; als het om religieuze vorming zou gaan, zie ik niet in waarom er literatuur en wetenschap onderwezen moet worden.'*

Het doel van de universiteit is lesgeven: het gaat om de verbreiding van kennis en niet om de vooruitgang van kennis zelf. Newman maakte onder-

scheid tussen de universiteit en de academie. Op een academie is het vermeerderen van kennis het belangrijkste doel, daar gaat het om de wetenschap zelf en niet om de studenten. Maar voor een universiteit zijn de studenten en hun intellectuele ontplooiing het belangrijkste. Newman voelde zich niet verplicht om de kennis zelf op het oog te hebben en wilde vooral in het voordeel van de studenten handelen. De universiteit moet de studenten, en niet de algemene kennis, van dienst zijn.

*De inhoud van het onderwijs: universele kennis*

In het voorwoord van de negen toespraken sprak Newman ook over de inhoud van het onderwijs. Voor hem was een universiteit een plaats waar onderwezen wordt in alle kennis die er is. Dat betekent dus dat de universiteit ook al deze kennis moet aanbieden. Newman noemt dit *universal knowledge*, letterlijk ‘universele kennis’.

Wat bedoelde Newman hier precies mee? Het woord universeel duidt op iets alomvattends; het gaat dus om alle kennis die er bestaat. Dat zijn grote woorden. We kunnen Newman beter begrijpen als we weten dat hij gebruik maakte van de ‘victoriaanse hyperbool’, een soort retorische overdrijving. Met *universal knowledge* bedoelde Newman niet dat studenten of professoren alles konden weten wat er te weten valt, maar dat een goed opgeleide persoon in staat is om met elk onderwerp en elke gedachte om te gaan. Een Bijbels voorbeeld om dit uit te leggen is het tweede gebod. Dat luidt: ‘Heb uw naaste lief zoals uzelf.’ Dat betekent niet dat je de hele wereld lief moet hebben zoals jezelf, maar wel de personen die je in je leven ontmoet. In principe moet je alle mensen lief willen hebben, maar praktisch gezien doe je dat alleen bij de mensen in je omgeving. Precies zo moet een goed opgeleid mens omgaan met de waarheid. Hij hoeft niet op de hoogte te zijn van alle kennis, als hij maar goed omgaat met de waarheid die hij tegenkomt.

Newman stelde in *The Idea of a University* geen onderwijsprogramma voor de universiteit op. Het onderwerp waar hij over sprak is het vormen van de geest. Het belangrijkste doel van zijn redevoeringen was om te spreken over de intellectuele en persoonlijke ontwikkeling van de studenten. Hij behandelde allerlei onderwerpen zoals de verbreding van het blikveld, de manier van denken en de kunst van de maatschappelijke en sociale interactie. Hij was van mening dat het met de geest is zoals met het lichaam: fysieke training brengt het lichaam in vorm, een brede opleiding is de training om de geest in vorm te brengen.

De geest is pas echt goed in vorm als iemand in staat is om weloverwogen een oordeel te vormen. Dat beschouwde Newman als het hoogste niveau van het denken. Het denken begint met een basaal begrip van een zaak. Iemand begrijpt hoe een ding in elkaar zit en kan onderscheid maken tussen

goed en fout. Een niveau hoger is vervolgens het op waarde schatten van deze zaken. Dat betekent dat je niet in verwarring raakt door alle zaken die er in de wereld te zien en te ontdekken zijn, maar dat je een goed beeld vormt van het belang ervan. En daarvoor is het noodzakelijk dat een opleiding alle vormen van kennis aanbiedt, zodat de student onderwezen kan worden over alles wat er in de werkelijkheid mee te maken valt.

In deze visie van Newman is duidelijk zijn christelijke achtergrond te herkennen. Hij geloofde in God als Schepper en dat betekent dat de wereld geordend is en samenhang kent. Alleen daarom is het mogelijk dat kennis met elkaar in verband staat en dat het goed is om die kennis te combineren. Voor Newman hield dit niet in dat wetenschap gebruikt moet worden om iets over God te bewijzen. Hij vooronderstelde het bestaan van God: de wereld zoals we die zien en kennen is niet alles wat er is.

Hoe dacht Newman over kennis? Wat is kennis precies? In zijn opvatting gaat kennis over de waarheid; en de waarheid gaat over feiten en hoe die bij elkaar horen. Losse feiten kunnen samen een geheel vormen en hebben ontelbaar veel onderlinge verbanden. De menselijke geest is te beperkt om dit allemaal in één keer te begrijpen. Daarom is het nodig dat mensen de werkelijkheid onderzoeken en analyseren om die te kunnen kennen en begrijpen. Zo zorgt wetenschap ervoor dat mensen kennis kunnen krijgen en kennis kunnen vergroten. Alle soorten van wetenschap dragen hieraan bij. Newman was ervan overtuigd dat de wetenschappen op een universiteit elkaar in balans zouden moeten houden en elkaar in hun waarde zouden moeten laten. Ook theologie hoort bij het geheel van wetenschappen, wat overigens niet wil zeggen dat theologie precies hetzelfde is als elke andere vorm van wetenschap. Duidelijk is in ieder geval dat Newman ernaar streefde dat op de universiteit onderwijs gegeven werd in alle mogelijke soorten kennis, dus in alle wetenschappen.

#### *Vormend onderwijs: 'liberal education'*

Een tweede belangrijk onderwerp uit Newmans toespraken is zijn visie op de invulling van het onderwijs. Newman was een voorstander van *liberal education*, liberaal onderwijs. In zijn tijd stond dit tegenover het onderwijsprogramma van de utilitaristen. De utilitaristen vormden een ethische stroming die ontstaan was in de achttiende eeuw. Zij wilden studenten vooral op een pragmatische manier lesgeven en hen een aantal praktische specialisaties aanleren. Newman vond dit kortzichtig en niet doeltreffend. Hij wilde met zijn onderwijs de grondslagen van kennis bestuderen en studenten leren te begrijpen waarom iets is zoals het is. Zijn advies was om verder te denken en zo studenten beter te leren na denken. Dat is uiteindelijk nuttiger. Newman noemde dit *liberal education*.

Voor deze manier van onderwijs geven was het volgens Newman noodzakelijk dat er een gemeenschap van onderwijs bestaat. Een universiteit is er vooral op gericht jonge mensen bij elkaar te brengen en ze klaar te maken voor de maatschappij. Dat is belangrijker dan dat ze keurig hun onderwijs volgen en hun examens halen. Newman stelde meer de student centraal dan de kennis, en dat is bijzonder voor iemand uit de negentiende eeuw. De manier waarop studenten en docenten met elkaar omgaan is essentieel; het college moet voor de student een nieuw thuis zijn. In de studentengemeenschap worden studenten gevormd en leren ze hoe ze met kennis moeten omgaan. Docenten leren hun studenten te denken en daarvoor is het essentieel dat ze zelf persoonlijk aanwezig zijn; de docent heeft niet alleen academische plichten, maar ook persoonlijke, morele, emotionele en geestelijke. De docent beschikt over alle kennis, draagt die over aan zijn studenten, en leert ze daarbij om erover na te denken en een oordeel te vormen. Kennis is geen doel op zichzelf, maar een middel tot een doel. Een student moet na zijn studie in staat zijn om zijn plaats in de maatschappij in te nemen.



## Reflectie

De universiteit van vandaag ziet er niet meer zo uit als in de tijd van Newman. Wetenschap, ontwikkelingen en nieuwe ontdekkingen hebben het leven van alledag veranderd. Hierdoor is het onderwijs en daarmee de universiteit niet hetzelfde gebleven. Newmans ideaal van universele kennis lijkt minder haalbaar dan ooit tevoren, zelfs wanneer het om een historische hyperbool gaat. In de tijd van Newman was het ondenkbaar dat er vrouwen op de universiteit toegelaten zouden worden, nu is bijna de helft van alle studenten aan universiteiten in Groot-Brittannië vrouw. Aan het begin van de twintigste eeuw studeerde haast iedereen af in de letteren. Nu zijn de populairste studies technologie (voor mannen) en sociale wetenschappen (voor vrouwen). De universiteit die Newman ooit kende, bestaat niet meer. Waarom zouden we in de eenentwintigste eeuw zijn *Idea of a University* nog lezen? Heeft Newman ons iets te zeggen?

### *Levensbeschouwelijk onderwijs*

In de eerste plaats begreep Newman dat onderwijs, en het denken over onderwijs, niet in een vacuüm plaats vindt. Ieder mens heeft een levens- en wereldbeschouwing die het leven kleurt. Het is de bril waardoor we naar het leven kijken en die ons helpt om aspecten uit het leven een plaats te geven. Het is ons kompas dat het 'echte noord' aangeeft. Uiteindelijk zijn alle morele keuzes die een mens maakt religieus bepaald. Geloof is geen bijlage van het leven, maar geeft het leven richting en zin. Ook onderwijs is religieus bepaald. Wat we goed en slecht onderwijs vinden, hangt af van onze levens- en wereldbeschouwing. Newman zag het belang van een rooms-katholieke universiteit. Zijn droom was om een universiteit zoals Oxford op te richten, maar dan gebaseerd op de rooms-katholieke principes, waar studenten konden leren nadenken en onderzoek doen vanuit hun rooms-katholieke overtuiging.

Newmans passie voor levensbeschouwelijk onderwijs dwingt ons om na te denken over onze eigen drijfveren. Wat is ons kompas? Door welke bril bekijken we de werkelijkheid? En als we vinden dat we een christelijke wereldbeschouwing hebben, is dat dan ook zichtbaar in ons onderwijs? Hoe belangrijk vinden wij een opleiding die past bij onze innerlijke overtuiging? En dan gaat het niet alleen om de vorm, de uiterlijkheden (zoals kleding) of de rituelen (zoals een dagopening), maar vooral ook om de vakinhoud en de gedachten die erachter schuilgaan. Ook moeten wij ons afvragen of de methoden en werkvormen die wij gebruiken in overeenstemming zijn met wie wij zeggen te zijn.

### *Een algemene, brede en vormende opleiding*

Newman was een voorstander van een *liberal education*, een algemene, brede, vormende opleiding. In de huidige maatschappij, waarin effectiviteit en kosten een belangrijke rol spelen, lijkt het haast onzinnig om iedereen een opleiding als deze te laten volgen. Waarom zouden accountants en advocaten, kunstenaars en wiskundigen allemaal vakken moeten volgen als geschiedenis, letterkunde, filosofie, muziek of een ander vak naast je eigen studie?

Voor Newman was dat eigenlijk geen vraag. Hij schrijft over de student: 'Is zijn studie beperkt tot maar één vak? Misschien is zo'n verdeling wel beter voor de ontwikkeling van een bepaald doel, (...) maar dit heeft zeker de neiging om zijn verstand in te krimpen.' (Newman, 1996:76-77). Hoger onderwijs heeft niet als doel iemand zo snel mogelijk klaar te stomen voor een baan of bepaald beroep. Dit soort kennis heeft volgens hem vooral tijdelijke waarde. Het doel van studeren is om een student voor te bereiden op het leven. Studenten moeten leren om na te denken, te redeneren, keuzes te maken en te beargumenteren. En net zoals spieren een zware inspanning



niet in één keer aankunnen, kunnen hersenen en het denken dat ook niet. Een gezond lichaam kan meer doen dan een ongezond lichaam. Dit geldt ook voor de geest. Het denken moet getraind worden totdat het soepel is en onverwachte situaties aan kan. Vormend onderwijs heeft meerwaarde: een student leert zelf na te denken en de wereld waarin hij zich bevindt, te begrijpen.

*Een algemene 'culture of mind' is de beste hulp bij een professionele en wetenschappelijke studie. Opgeleide mannen kunnen doen wat ongeletterden niet kunnen. En de man die geleerd heeft om te denken, te redeneren, te vergelijken, te onderscheiden en te analyseren, met een verfijnde smaak, een gevormd geweten en een scherpe blik, is niet alleen advocaat, officier van justitie, soldaat, ingenieur, scheikundige, geoloog of historicus. Nee, hij heeft die mate van intellect waarmee hij één van de beroepen die ik zojuist noemde kan uitoefenen, of een andere waarvoor hij aanleg heeft, met het gemak, de gratie, de flexibiliteit en het succes dat een ander vreemd is. Op deze manier is een 'mental culture' van groot nut, ook al heb ik maar weinig woorden aan dit omvangrijke onderwerp gewijd.*

(John Henry Newman, 1996:118)

### *De rol van de leraar*

Voor de ontwikkeling van de geest en het denken is de leraar of tutor onmisbaar. In zijn werk *University Sketches* wordt het duidelijk voor de lezer dat Newman de aanwezigheid van de leraar onmisbaar vindt. De kwaliteit van het onderwijs hangt af van de leraar. De leraar is de meester in zijn vak, die de inhoud kent en deze wereld voor zijn leerlingen of studenten kan openen. De tutor of leraar heeft een bemiddelende rol: hij bemiddelt tussen de leerstof en de leerling. De tutor heeft daarbij een grotere taak. Hij is niet alleen verantwoordelijk voor kennisoverdracht, of het stimuleren van studenten om na te denken. Hij heeft een vormende taak in de emotionele, morele en intellectuele groei van een student. Newmans idee van onderwijs overstijgt hiermee zelfs de idealen van een *liberal education*. Algemeen vormend onderwijs is niet compleet. Hierbij komt nog de spirituele rol van de leraar, die optreedt als een pastor voor zijn studenten.

De vormingsgedachte komt alleen tot zijn recht wanneer er een dialoog is tussen tutor en studenten, met de leerinhoud als middelpunt. Newton begreep al in de negentiende eeuw dat er een relatie moet zijn tussen leraar, leerling en leerstof voordat leren plaatsvindt.

## Tot slot

Onderzoekers, wetenschappers, studenten en docenten hebben allemaal verwachtingen en ideeën over wat een universiteit of hogeschool hoort te zijn. Sommigen hebben vast omlijnde ideeën waaraan een universiteit of instelling volgens hen moet voldoen, ongeacht de tijd en context. Toch is het duidelijk dat universiteiten, net als veel andere instellingen, zich moeten aanpassen aan de politieke, economische, historische context waarin zij moeten functioneren. Newmans ideeën over levensbeschouwelijk onderwijs, zijn geloof in de waarde van vormend onderwijs en de centrale rol van de leraar hierin, zijn nog steeds actueel. Men hoeft het niet in alles met Newman en zijn ideeën over onderwijs eens te zijn, om zijn invloed en impact te herkennen of te waarderen. Zijn baanbrekende werk *The Idea of a University* dient al ruim honderdvijftig jaar als leidraad in gesprekken en discussies over het doel van en de filosofie achter hoger onderwijs.

## Reflectievragen

1. *Wat bedoelt Newman als hij zegt dat de universiteit er is voor intellectuele vorming en niet voor morele vorming? Ben je het hier mee eens?*
2. *Newman maakt een strikte scheiding tussen onderwijs en onderzoek. Waar is volgens jou hoger onderwijs voor bedoeld?*
3. *In Nederland verschillen hbo en universiteit van elkaar. Toch wordt onderzoek juist in het hbo bevorderd. Wat is het belang van onderzoek voor kennisontwikkeling?*
4. *De samenhang die Newman in kennis veronderstelt, brengt hij in verband met God als Schepper. Hoe staan deze twee dingen met elkaar in verband? Kun je dit nu ook nog als visie in je school gebruiken? Probeer het in een paar zinnen uit te leggen voor een schoolgids zodanig dat het voor ouders begrijpelijk en aanvaardbaar is.*
5. *Wat is het verschil tussen utilaristen en voorstanders van Liberal Education?*

## Literatuur

Gilley, S. (1990). *Newman and his Age*. London: Darton, Longman and Todd.

Ker, J.T. (1976). Editor's Introduction *in* Newman, J.H. (1976) *The Idea of a University*. Oxford: Clarendon Press.

Mulcahy, D.G. (2008). Newmans Theory of a Liberal Education: A reassessment and its implications. *Journal of Philosophy of Education*, 42(2):119-231.

Newman, J.H. (Turner, F.M. ed.) (1996). *The Idea of a University*. New Haven: Yale University Press.

Newman, J.H. (1902). *University Sketches*. London: W. Scott. Beschikbaar op internet: <http://www.archive.org/stream/universitysketch00newmuoft#page/n3/mode/2up>

Newsome, D. (1993). *The Convert Cardinals: Newman and Manning*. London: John Murray.

Pelikan, J. (1992). *The Idea of a University: A Reexamination*. New Haven: Yale University Press.

Tennyson, H. (1899). *Alfred Lord Tennyson: A Memoir by His Son*. London: Macmillan.

Ward, W. (1912). *The Life of John Henry, Cardinal Newman*. New York: Longmans, Green & Co.